

І. О. Яструбецький,
аспірант кафедри міжнародного туризму і готельного бізнесу,
Західноукраїнський національний університет
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-4006-5308>

DOI: 10.32702/2306-6814.2025.9.215

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

I. Yastrubetskyi,
Postgraduate student of the Department of International Tourism
and Hotel Business, Western Ukrainian National University

FINANCIAL AND ECONOMIC INSTRUMENTS FOR IMPLEMENTING A CIRCULAR
ECONOMY IN UKRAINE: CURRENT STATUS AND DEVELOPMENT PROSPECTS

У статті здійснено встановлення стану та перспектив системи фінансово-економічних інструментів впровадження циркулярної економіки України.

Зазначено, що сучасний стан системи фінансово-економічних інструментів впровадження циркулярної економіки як країна ЄС, так і України перебуває на етапі розвитку. Нормативно-правове регулювання зазначених інструментів передбачено як в площині законодавства країн ЄС, так і на рівні окремих-країн учасниць Співтовариства. Також суттєвий прогрес спостерігається в Україні в розрізі регулювання основних засад такого напрямку циркулярної економіки як управління відходами. Українським законодавством передбачено низку економічних інструментів, які націлені на стимулювання становлення циркулярного управління відходами, серед яких: диференційоване оподаткування діяльності із утворення відходів; створення умов екологічного оподаткування, які передбачають орієнтир на роздільне утворення збирання відходів; введення заходів, які передбачають виникнення відповідальності виробників продукції стосовно забезпечення можливості її переробки; податкові пільги виробникам, які орієнтовані на циркулярне виробництво; застосування підвищених ставок екологічного податку до продукції, яка не підлягає переробці; кредити, податкові пільги НДДКР у сфері розробки нових технологій управління відходами. В роботі встановлено, що існуюче в Україні нормативно-правове забезпечення передбачає важливі рамкові засади розвитку управління відходами, при цьому потребує конкретизації.

Серед основних економічних інструментів, розповсюджених на рівні ЄС було виокремлено податки, збори та стимули розвитку циклічної економіки. Визначено, що на рівні ЄС переважає такий економічний інструмент, як екологічні податки, при цьому на рівні інших країн-членів присутні інші економічні інструменти, що обумовлено їх активізацією у зазначеній сфері. До складу економічних інструментів, які мають пріоритетне використання в Україні віднесено екологічний податок за основними складовими.

Визначено, що до складу основних фінансових інструментів циркулярної економіки віднесе-но наступні: облігації та інші позикові інструменти; державне фінансування, яке здійснюється із державного та місцевих бюджетів; фінансові продукти, які створені та функціонують на ринках капіталів; децентралізоване фінансування з використанням технології блокчейн. Аналіз українського законодавства засвідчив регулювання складу фінансових інструментів розвитку циркулярної економіки, хоча можна відмітити відсутність механізму, який би визначав особливості використання таких фінансових інструментів.

The article establishes the state and prospects of the system of financial and economic instruments for the implementation of the circular economy of Ukraine.

It is noted that the current state of the system of financial and economic instruments for the implementation of the circular economy in both the EU and Ukraine is at the stage of development. Regulatory and legal regulation of these instruments is provided both in the field of legislation of the EU countries and at the level of individual member states of the Community. Significant progress is also observed in Ukraine in terms of regulating the basic principles of such a direction of the circular economy as waste management. Ukrainian legislation provides for a number of economic instruments aimed at stimulating the formation of circular waste management, including: differentiated taxation of waste generation activities; creation of environmental taxation conditions that provide a benchmark for separate waste generation and collection; introduction of measures that provide for the emergence of responsibility of product manufacturers for ensuring the possibility of its recycling; tax benefits for manufacturers focused on circular production; application of increased rates of environmental tax to products that cannot be recycled; credits, tax breaks for R&D in the field of developing new waste management technologies. The paper found that the existing regulatory framework in Ukraine provides important frameworks for the development of waste management, but requires specification.

Among the main economic instruments distributed at the EU level, taxes, fees and incentives for the development of a circular economy were identified. It was determined that at the EU level such an economic instrument as environmental taxes prevails, while at the level of other member states there are other economic instruments, which is due to their activation in the specified area. The composition of economic instruments that have priority use in Ukraine includes an environmental tax according to its main components.

It was determined that the composition of the main financial instruments of the circular economy includes the following: bonds and other debt instruments; state financing, which is carried out from the state and local budgets; financial products that are created and operate on capital markets; decentralized financing using blockchain technology. Analysis of Ukrainian legislation has shown the regulation of the composition of financial instruments for the development of the circular economy, although it can be noted the absence of a mechanism that would determine the specifics of the use of such financial instruments.

Ключові слова: фінансово-економічні інструменти, впровадження циркулярної економіки, Україна, країни-члени ЄС, екологічні податки, стимулювання, сталий розвиток, Відходи.

Key words: financial and economic instruments, implementation of circular economy, Ukraine, EU member states, environmental taxes, incentives, sustainable development, waste.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Циркулярна економіка виникла в 1970-х роках в контексті орієнтиру на ідею скорочення споживання ресурсів для промислового виробництва, але виявилося, що вона потенційно застосовна до будь-яких ресурсів. Завдяки можливості зробити людську

діяльність більш стійкою, використовуючи модель природного циклу, циркулярна економіка пропонує змінити парадигму видобуток-виробництво-утилізація лінійної економіки, яка широко використовується в промисловому середовищі. Ця концепція отримала визнання для вирішення питання сталого розвитку в державній політиці в урядах, таких як уряди Європейського Союзу і була реалізована як національна стратегія розвитку в Китаї.

Через очікуване зростання населення до 2050 року відбуваються серйозні антропологічні та екологічні наслідки, такі як зменшення біорізноманіття, що погіршує екологічний дисбаланс у великих масштабах, а також дефіцит сировини через ріст попиту на продукцію, що спричиняє коливання ринкових цін і нестабільність у світовій економічній системі.

Циркулярна економіка базується на: проектуванні виробництва продукції, яка передбачає максимальне використання протягом більш тривалого життєвого циклу; створенні універсальних продуктів з різними особливостями використання впродовж їх життєвого циклу; упорядковане повернення твердих побутових відходів у промисловий сектор, де вартість вторинної сировини є конкурентоспроможною на ринку; системному підході до управління ланцюгом постачання.

Концепція циркулярної економіки як складова концепції сталого розвитку передбачає визнання на рівні країни, галузей, суб'єктів підприємництва зобов'язань щодо скорочення рівня відходів, які утворюються внаслідок процесу створення ланцюга постачання продукції. Окрім того, що циркулярна економіка впливає на забезпечення екологічної складової (захист екосистем від відходів, які можуть містити важкі метали, пластик тощо), вона передбачає забезпечення економічної компоненти у вигляді нових ресурсів, які можуть бути використані у виробничих процесах. Україні в умовах воєнного часу та в період повоєнного відновлення необхідно не як відновлення екосистем, так і забезпечення ресурсами більшості виробничих секторів економіки. Відповідно, масштабне впровадження циркулярної економіки є важливим фактором сталого розвитку України.

Впровадження циркулярної економіки потребує використання відповідних фінансово-економічних інструментів забезпечення. Дослідження досвіду провідних держав, які демонструють позитивні результати у зазначеній сфері дасть змогу виокремити шляхи його адаптації в Україні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Концептуальні засади використання фінансово-економічних інструментів впровадження циркулярної економіки досліджено в роботах: Ф. Еріксона та співавторів [4], К. Рена та Дж. Альбрехта [8], Й. Мунтеану та співавторів [7], Дж. Сорвара [9] тощо. Стан та перспективи реалізації зазначених інструментів подано в дослідженнях: М. Екдахла та співавторів [2], М. Вардеберга та співавторів [11], Дж. Ферстерлінг та співавторів [5] тощо.

Хоча на нинішньому етапі існують наукові розвідки у зазначеній сфері, актуальним є визначення сучасного стану та перспектив використання фінансово-економічних інструментів впровадження циркулярної економіки в Україні.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ (ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ)

Ціль дослідження — встановлення стану та перспектив системи фінансово-економічних інструментів впровадження циркулярної економіки України. Для досягнення зазначеної цілі визначено такі завдання, а саме:

виокремити основні фінансові та економічні інструменти зазначеної категорії, характерні для провідних країн, які впроваджують практики циркулярної економіки; оцінити стан та перспективи використання зазначених інструментів в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Визначимо основні фінансові та економічні інструменти впровадження циркулярної економіки, які використовуються у світі та проведемо оцінку їх реалізації в Україні.

Розглянемо особливості використання економічних інструментів даної категорії. Систематизація матеріалів досліджень [4; 8] дозволила визначити циркулярну економіку як систему, де матеріали ніколи не стають відходами, а природа відновлюється. У циклічній економіці продукти та матеріали зберігаються в обігу за допомогою таких процесів, як технічне обслуговування, повторне використання, реконструкція, повторне виробництво, переробка та компостування. Циркулярна економіка представляє трансформаційну альтернативу лінійній моделі економіки шляхом регенерації та відновлення ресурсів, вона заснована на трьох принципах: відродження природних систем (звуження циклу використання матеріалів); зберігання продуктів та матеріалів у обігу (уповільнення циклу використання матеріалів); проектування відходів і забруднення (замикання циклу використання матеріалів). Так як циркулярна економіка руйнує традиційні погляди на виробничі ланцюжки вартості, перехід до циркулярної економіки вимагає заходів, які сприяють системним змінам. Одним із важливих засобів для підтримки циклічного переходу для національних і місцевих органів влади є використання економічних інструментів, включаючи податки, збори та стимули розвитку циклічної економіки.

Визначимо використання ключових економічних інструментів циркулярної економіки в ЄС (на наднаціональному рівні) та в Україні.

Одним із основних економічних інструментів циркулярної економіки в ЄС виступають екологічні податки та збори.

Зелена угода ЄС має загальну мету зробити Європу першим кліматично нейтральним континентом до 2050 року. Вона охоплює кілька основних елементів, таких як чиста енергія, кліматичні дії, біорізноманіття, будівлі та ремонт [10]. Зелена угода ЄС спрямована на узгодження національних систем оподаткування з кліматичними цілями ЄС шляхом скасування субсидій на викопне паливо, перенесення податкового тягаря на забруднювача (принцип "забруднювачі платять") та врахування соціальних аспектів розподілу. Остання тенденція податкової реформи в країнах ЄС і Європейської економічної зони, включаючи скандинавські країни, в основному пов'язана з податками на енергетику та транспорт.

Поточні податки на навколишнє середовище за даними Євростату класифікуються за категоріями: енергія, транспорт, забруднення та ресурси. У 2021 році екологічні податки склали 5,5% загальних податкових надходжень на рівні країн ЄС. Надходження від податку на енергетику є найбільшою категорією екологічних податків у всіх державах-членах ЄС, на які припадає 78%

Таблиця 1. Частки надходжень за податком на енергетику від окремих країн-учасниць ЄС у загальному обсязі надходження за податком на енергетику в ЄС за 2022 р.

№ п/п	Країна ЄС	Податок на енергетику,	
		млрд євро	% надходжень в загальному обсязі надходжень в ЄС
1	2	3	4
1	Німеччина	10,67	17,54
2	Італія	10,47	17,21
3	Нідерланди	7,74	12,73
4	Франція	6,65	10,94
5	Австрія	3,49	5,74
6	Данія	3,28	5,39
7	Бельгія	3,11	5,11
8	Іспанія	3,01	4,95
9	Швейцарія	2,75	4,52
10	Швеція	2,34	3,84
11	Норвегія	1,92	3,15
12	Норвегія	1,76	2,90
13	Фінляндія	1,62	2,66
14	Греція	1,57	2,59
15	Португалія	1,21	2,00
16	Польща	1,04	1,70
17	Разом (за 27 країнами ЄС)	60,82	100

Джерело: складено за даними [3].

надходжень екологічних податків Співтовариства, друге місце посідають транспортні податки. В табл. 1 наведено частки надходжень за податком на енергетику від окремих країн-учасниць ЄС у загальному обсязі надходження за податком на енергетику в ЄС.

Можемо констатувати, що вказані 16 країн-учасниць ЄС мають більш високий рівень надходжень зазначеного податку через розвиток промислових виробництв. Але їх частка щороку демонструє певне скорочення через перехід до відновлюваних джерел енергетики. У інших країн ЄС ця частка є меншою.

Плануючи використання економічних інструментів для циркулярної економіки, важливо зазначити, що поточні екологічні податки не забезпечать необхідної системної трансформації, але буде потрібна комбінація різних інструментів, щоб рухати розвиток у бажаному напрямку.

Як свідчать наукові дослідження [5; 6; 8], відсутність попиту на циклічні продукти та послуги за поточними цінами є найбільшою перешкодою для впровадження циклічних бізнес-моделей. Потрібні додаткові стимули, які зроблять циклічні продукти та послуги дешевшими, ніж традиційні лінійні товари. Відповідно, констатуємо, що такий економічний інструмент як стимули щодо принципів циклічної економіки немає широкого застосування в країнах-учасницях ЄС.

Слід зазначити, що у більшості секторів необхідне стимулювання розвитку циклічних виробництв, яке може бути реалізовано на державному, наддержавному рівнях. А саме, це може бути: знижена ставка ПДВ на продукцію, яка виробляється із переробленої сировини (матеріалів), на продукцію, життєвий цикл якої передбачає можливість повторного використання.

Податок на енергетику пов'язаний із потребою регулювання діяльності підприємств, які здійснюють найбільше забруднення навколишнього середовища як від

виробництва електроенергії, так і від діяльності у інших секторах (в тому числі переробній промисловості).

Транспортний податок у складі екологічного податку посідає друге місце і він пов'язаний із використанням транспортних засобів, які забруднюють навколишнє середовище і створюють викиди у простір. Перше місце за обсягом надходжень зазначеного податку в ЄС належить Німеччині та Італії, де перехід до циркулярного транспорту знаходиться на стадії становлення. Вказані країни також, як вказано вище, демонструють високий рівень надходжень за податком на енергетику.

Третє місце у складі екологічного податку в ЄС належить податку на ресурси (відходи). Мається на увазі надходження, які пов'язані із регулюванням діяльності підприємств, економічна діяльність яких передбачає утворення відходів, які не піддаються переробці, а утилізуються.

В табл. 2 подано частки надходжень за податком на відходи від окремих країн-учасниць ЄС у загальному обсязі надходження за податком на відходи в ЄС.

Як свідчать результати дослідження (табл. 2), вказані країни-учасниці ЄС демонструють найбільші обсяги надходжень за податком на відходи у загальному обсязі надходження за податком на відходи в ЄС за 2022 р. Відповідно, зазначені держави знаходяться на стадії пошуку циркулярних моделей виробництва, яке може бути реалізовано в перспективі.

Незважаючи на те, що в ЄС такий інструмент як стимули розвитку циклічної економіки ще набуває розвитку, окремі країни здійснили і продовжують удосконалювати його інтеграцію. Однією з таких країн є Швеція.

У 2020 році Швеція прийняла нову національну стратегію переходу до економіки замкнутого циклу. Уряд вибрав чотири основні напрямки зазначеної стратегії, зокрема: стійке виробництво та дизайн продукції; ста-
ле споживання та використання матеріалів, продуктів і послуг; вільні від токсичних речовин і стійкі цикли пере-

Таблиця 2. Частки надходжень за податком на відходи від окремих країн-учасниць ЄС у загальному обсязі надходження за податком на відходи в ЄС за 2022 р.

№ п/п	Країна ЄС	Податок на відходи,	
		млрд євро	% надходжень в загальному обсязі надходжень в ЄС
1	2	3	4
1	Франція	0,457	23,91
2	Хорватія	0,325	16,98
3	Нідерланди	0,309	16,17
4	Данія	0,253	13,26
5	Іспанія	0,206	10,78
6	Бельгія	0,073	3,81
7	Норвегія	0,057	2,99
8	Литва	0,049	2,59
9	Словенія	0,031	1,63
10	Фінляндія	0,026	1,36
11	Латвія	0,025	1,33
12	Португалія	0,024	1,23
13	Болгарія	0,022	1,18
14	Австрія	0,022	1,13
15	Угорщина	0,021	1,11
16	Естонія	0,016	0,85
17	Разом (за 27 країнами ЄС)	1,911	100

Джерело: складено за даними [3].

робки; створення сприятливого середовища, яке стимулює інновації та створення циркулярних бізнес-моделей [2].

На додаток до національної стратегії також було запущено плани дій щодо пластику, управління відходами та запобігання утворенню відходів. Плани дій було обрано для конкретних сфер, які, як вважається, мають найбільший потенціал для сприяння переходу до економіки замкнутого циклу та Цілей сталого розвитку ООН. Пріоритетними матеріальними потоками в національній стратегії Швеції щодо циркулярної економіки є пластик, текстиль, харчові продукти, будівельний сектор і сектор нерухомості, відновлювана та біосировина, а також інновації для критично важливих металів і мінералів. У своїй новій стратегії Швеція запровадила циклічний елемент політики, який стосується вимог щодо сортування відходів будівництва та знесення [11]. Підприємство або фізична особа, яка виробляє будівельні відходи або інші відходи, зобов'язані сортувати певні види відходів і зберігати їх окремо один від одного та від інших видів відходів. Метою цієї дії є досягнен-

ня вищого рівня в ієрархії відходів і посилення стимулів для прискорення циклічних потоків у будівельному секторі.

Протягом 2017—2022 років Швеція запровадила економічні стимули для розвитку циркулярної економіки, такі як зниження податкових ставок на ремонт текстилю та прокат одягу. У 2017 році ПДВ на дрібний ремонт велосипедів, взуття, одягу та текстилю знизився з 25% до 12%. У 2022 році ПДВ на ремонт взуття, одягу, велосипедів і домашньої білизни було додатково знижено з 12% до 6%. До кінця 2022 року в Швеції було призначено новий уряд, і ПДВ знову було збільшено з 6% до 12% (до 1 квітня 2023 року) з метою підвищення уніфікованості податкової системи [5].

Влітку 2022 року уряд Швеції вирішив призначити національний комітет для дослідження того, які матеріальні потоки, групи продуктів або послуги є найбільш доцільними для націлювання за допомогою економічних інструментів, спрямованих на сприяння циркулярній економіці. Крім того, пропонуючи конкретні інструменти для підтримки переходу. Також розглядаються еко-

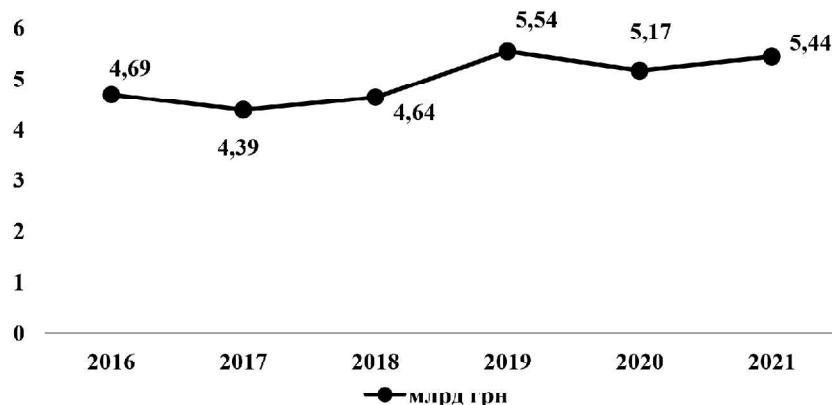

Рис. 1. Динаміка обсягів надходжень від екологічного податку в Україні, млрд грн

Джерело: складено автором за матеріалами [1].

номічні інструменти, які можуть стимулювати будівництво з переробленими матеріалами замість сировини. Комітет має на меті представити свої результати до кінця квітня 2024 року.

Досвід Швеції є позитивним і демонструє заходи уряду щодо скорочення рівня відходів.

Розглянемо особливості використання вищезазначених економічних інструментів циркулярної економіки в Україні.

Оцінка аналітичних матеріалів [1] дозволяє констатувати, що в Україні на нинішньому етапі впроваджено тільки такий економічний інструмент циркулярної економіки як екологічний податок. Структура екологічного податку певним чином відрізняється від тієї, яка представлена в ЄС. А саме, вона включає: податок щодо викидів у атмосферу; податок від викидів забруднюючих речовин у водну екосистему; податок, пов'язаний із утворенням відходів; податок від генерації, зберігання радіоактивних відходів; податок від здійснення викидів у атмосферу CO₂. Через умови воєнного часу відсутні дані стосовно надходжень складових екологічного податку до спеціальних фондів місцевих бюджетів (55 %) та державного бюджету (45 %) за 2022, 2023, 2024 рр. При цьому, варто проаналізувати вказані дані за попередні періоди (рис. 1).

Зазначаємо, що вказаний показник характеризувався коливанням. Також варто зазначити, що найбільший обсяг надходжень у 2021 р. відмічено за податком щодо викидів у атмосферу (38 %), друге місце за обсягами надходження належить податку, пов'язаному із утворенням відходів (21 %), третє — податку від здійснення викидів у атмосферу CO₂ (19,3 %), четверте — податку від генерації, зберігання радіоактивних відходів (19,1 %), п'яте — податку від викидів забруднюючих речовин у водну екосистему (2,8 %) [1].

Слід відмітити, що на нинішньому етапі розвитку в Україні, як і в більшості країн ЄС, створено нормативно-правову базу, яка визначає регулювання основних напрямків циркулярної економіки. Зокрема, потрібно відмітити положення Закону України № 2320-IX від 20.06.2022 р., яким визначено регулювання питань, пов'язаних із управлінням відходами. В рамках зазначеного закону встановлено низку економічних інструментів, які націлені на стимулювання становлення циркулярного управління відходами, серед яких: диференційоване оподаткування діяльності із утворення відходів; створення умов екологічного оподаткування, які передбачають орієнтир на роздільне утворення збирання відходів; введення заходів, які передбачають виникнення відповідальності виробників продукції стосовно забезпечення можливості її переробки; податкові пільги виробникам, які орієнтовані на циркулярне виробництво; застосування підвищених ставок екологічного податку до продукції, яка не підлягає переробці; кредиті, податкові пільги НДДКР у сфері розробки нових технологій управління відходами.

Можемо зазначити, що на сьогоднішній день в Україні є підприємства, які створили циркулярні виробництва. А саме, на початок 2024 р. в країні функціонувало: 44 підприємства із переробки металу; 16 суб'єктів підприємництва, які здійснюють переробку склобою (їх діяльність дуже важлива в умовах воєнного часу, коли

підприємства, які виробляють вікна мають попит на сировину); 19 підприємств здійснюють переробку пластикових пляшок; 39 компаній переробляють полімери; 17 підприємств функціонують у галузі переробки макулатури.

Якщо порівнювати проблеми циркулярної економіки в Україні та країнах ЄС, констатуємо наступне:

— сортування побутових відходів складає 5—10 %, що значно менше показників країн ЄС, які коливаються від 30 до 60 %. Вказане свідчить про недостатність стимулів, потребу визначення конкретних інструментів підтримки підприємств, які б реалізували проекти із управління роздільним сортуванням побутових відходів;

— переробка електронних відходів, які утворюються після закінчення терміну експлуатації електроніки складає дуже низьку частку від їх утворення. Обсяг утворення даного виду відходів складає від 300 до 350 тис т щорічно. Варто зазначити, що у підприємств в зазначеній сфері відсутнє сприятливе підприємницьке середовище для реалізації зазначеної діяльності.

Перейдемо до дослідження особливостей використання фінансових інструментів зазначеної категорії.

Як свідчать матеріали досліджень [9], серед основних фінансових інструментів циркулярної економіки можна виокремити, зокрема: облігації та інші позикові інструменти; державне фінансування, яке здійснюється із державного та місцевих бюджетів; фінансові продукти, які створені та функціонують на ринках капіталів; децентралізоване фінансування з використанням технології блокчейн.

На підставі дослідження наукових та аналітичних матеріалів [9], визначимо особливості кожного із визначених типів фінансових інструментів:

1) облігації та інші позикові інструменти. Облігації — це цінні папери з фіксованим доходом, які, по суті, є борговими зобов'язаннями, випущеними такими позичальниками, як центральні банки та корпоративні установи. Інвестор облігації позичає гроші емітенту облігації в обмін на періодичні процентні виплати, відомі як "купонні виплати", і повернення номінальної вартості облігації (відомої як "основна сума") після її погашення. Зелені облігації є адаптацією традиційних облігацій, які випускаються для фінансування проектів сталого розвитку, пов'язаних із циркулярною економікою. Надходження від зелених облігацій можуть бути використані для фінансування проектів, конкретно пов'язаних з умовами, на яких пропонуються облігації. Наприклад, у 2020 році Daimler і Volkswagen випустили "зелені" облігації на 2 мільярди євро кожен (приблизно 2,1 мільярда доларів США), щоб підтримати свій перехід на електромобілі. Облігації, пов'язані зі стійкістю є другою адаптацією традиційних облігацій. На відміну від зелених облігацій, у яких прибуток від інвестицій фіксується при випуску облігації, прибуток від облігацій, пов'язаних із стійкістю, визначається фінансовими показниками фірми відповідно до її критеріїв стійкості. Якщо фірма відповідає критеріям стійкості та перевищує їх, вона може платити менше за запозичення. Зелені кредити — це інші позикові інструменти, вони створюються між двома установами з метою конкретного проекту, а не низки проектів;

2) державне фінансування, яке здійснюється із державного та місцевих бюджетів. Державне фінансування може здійснюватися як на регіональному, так і на національному рівні. Окрім випуску облігацій, державне фінансування може передбачати: дотації та субсидії (як місцеві, так і національні органи влади можуть пропонувати фінансові стимули, гранти та інші субсидії для заохочення проектів циркулярної економіки, таких як розвиток інфраструктури переробки); регіональні облігації (вони видаються обласними радами та орієнтовані на потреби регіону, оскільки він працює над збереженням характеристик сталого розвитку); фінансування нових фінансових установ (регіональні банки та кредитно-кредитні агенції створюють нові організації, які задовольняють потреби у фінансуванні циклічної економіки, часто у партнерстві з місцевою владою, що гарантує позики); податкові пільги (державні податкові пільги служать поштовхом для місцевого та регіонального сталого розвитку через державно-приватне партнерство, яке було б неможливим інакше); довгострокове фінансування (в рамух даної форми фінансового забезпечення позики мають вигідні умови для домогосподарств, які прагнуть зробити свою власність енергоефективною за рахунок ізоляції, відновлюваної енергії та переробки);

3) фінансові продукти, які створені та функціонують на ринках капіталів (біржових фондах, пайових фондах, індексних фондах, інвестиційних фондах нерухомості), зелені сертифікати та вуглецеві кредити;

4) децентралізоване фінансування з використанням технології блокчейн. Найбільш поширений напрямок такого фінансування — це фінтех-платформи, які зосереджені на краудфандингу, і можуть бути використані для фінансування нових організацій, орієнтованих на циркулярну економіку. Це можна зробити різними способами, включно з одноранговим кредитуванням, за якого інвестори можуть безпосередньо підключатися до позичальників через випуск облігацій або нових видів фінансових інструментів. Сильна сторона однорангового кредитування полягає в його здатності демократизувати інвестиційний процес і зробити його ефективнішим. В даному випадку відсутній фінансовий посередник, такий як банк, який би стягував комісію. Недоліком цього підходу є те, що за певних обставин він може призвести до зловживання фінансовими інструментами.

Регулювання складу фінансових інструментів циркулярної економіки представлено в Законі України № 2320-IX від 20.06.2022 р. (п. 1 ст. 55) в контексті фінансування відходів. Український законодавець визначає можливість державного фінансування, яке здійснюється із державного та місцевих бюджетів та самофінансування (за рахунок суб'єктів, які створюють відходи та є їх власниками). В цілому, законодавство не містить механізму, який би визначав особливості використання таких фінансових інструментів. Констатуючи зазначене, відмічаємо рамковий характер зазначеного закону, який потребує удосконалення в площині визначення впровадження фінансових інструментів.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Дослідження дозволяє констатувати, що сучасний стан системи фінансово-економічних інструментів впровадження циркулярної економіки як країна ЄС, так і України перебуває на етапі розвитку. Нормативно-правове регулювання зазначених інструментів передбачено як в площині законодавства країн ЄС, так і на рівні окремих-країн учасниць Співтовариства. Також суттєвий прогрес спостерігається в Україні в розрізі регулювання основних засад такого напрямку циркулярної економіки як управління відходами. Українським законодавством передбачено низку економічних інструментів, які націлені на стимулювання становлення циркулярного управління відходами, серед яких: диференційоване оподаткування діяльності із утворення відходів; створення умов екологічного оподаткування, які передбачають орієнтир на роздільне утворення збирання відходів; введення заходів, які передбачають виникнення відповідальності виробників продукції стосовно забезпечення можливості її переробки; податкові пільги виробникам, які орієнтовані на циркулярне виробництво; застосування підвищених ставок екологічного податку до продукції, яка не підлягає переробці; кредити, податкові пільги НДДКР у сфері розробки нових технологій управління відходами. В роботі встановлено, що існуюче в Україні нормативно-правове забезпечення передбачає важливі рамкові засади розвитку управління відходами, при цьому потребує конкретизації.

Серед основних економічних інструментів, розповсюджених на рівні ЄС було виокремлено податки, збори та стимули розвитку циклічної економіки. Визначено, що на рівні ЄС переважає такий економічний інструмент, як екологічні податки, при цьому на рівні інших країн-членів присутні інші економічні інструменти, що обумовлено їх активізацією у зазначеній сфері. До складу економічних інструментів, які мають пріоритетне використання в Україні віднесено екологічний податок за основними складовими.

До складу основних фінансових інструментів циркулярної економіки віднесено наступні: облігації та інші позикові інструменти; державне фінансування, яке здійснюється із державного та місцевих бюджетів; фінансові продукти, які створені та функціонують на ринках капіталів; децентралізоване фінансування з використанням технології блокчейн. Аналіз українського законодавства засвідчив регулювання складу фінансових інструментів розвитку циркулярної економіки, хоча можна відмітити відсутність механізму, який би визначав особливості використання таких фінансових інструментів.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямі пов'язані із визначенням напрямків та перспектив нормативно-правового регулювання фінансових та економічних інструментів розвитку циркулярної економіки в Україні.

Література:

1. Екологічні податки України. SaveEcoBot. 2025. URL: <https://www.saveecobot.com/analytics/ecotaxes> (дата звернення 21.04.2025).

2. Ekdahl M., Milios L. and Dalhammar C. Industrial policy for a circular industrial transition in Sweden: An exploratory analysis. *Sustainable Production and Consumption*. 2024. Vol. 47. P. 190—207. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2024.03.031>.

3. Environmental taxes by economic activity (NACE Rev. 2). Eurostat. 2025. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_ac_taxind2/default/table?lang=en (дата звернення 21.04.2025)

4. Eriksson F. A., Karlsson A., Rouhento V., Sepponen S., Purho H. and Hennlock M. Can economic instruments promote a circular economy? A case study of the Nordic region. *Tema Nord*. 2024. Vol. 505. <http://dx.doi.org/10.6027/temanord2024-505>

5. Forsterling G., Orth R. and Gellert B. Transition to a Circular Economy in Europe through New Business Models: Barriers, Drivers, and Policy Making. *Sustainability*. 2023. Vol. 15 (10), 8212. <https://doi.org/10.3390/su15108212>

6. Goncalves B. d. S. M., Carvalho, F. L. d. and Fiorini, P. d. C. Circular Economy and Financial Aspects: A Systematic Review of the Literature. *Sustainability*. 2022. Vol. 14 (5), 3023. <https://doi.org/10.3390/su14053023>

7. Munteanu I., Ionescu-Feleaga L. and Ionescu B. S. Financial Strategies for Sustainability: Examining the Circular Economy Perspective. *Sustainability*, 2024. Vol. 16 (20), 8942. <https://doi.org/10.3390/su16208942>

8. Ren Q. and Albrecht J. Toward circular economy: The impact of policy instruments on circular economy innovation for European small medium enterprises. *Ecological Economics*. 2023. Vol. 207. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2023.107761>.

9. Sorwar G. Financing the Circular Economy: Institutions & Instruments. *Cutter*. 2023. URL: <https://www.cutter.com/article/financing-circular-economy-institutions-instruments> (дата звернення 21.04.2025).

10. The European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral continent. European Commission. 2025. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (дата звернення 21.04.2025).

11. Wardeberg M., Lund H.B., Hanson J., Karki R., Rekoso L., Tenhuen-Lunkka A. and Palola S. Strategies for circular economy in the Nordics: a comparative analysis of directionality. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*. 2024. Vol. 17. Iss. 3. P. 443—457. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsae017>

References:

1. SaveEcoBot (2025), "Environmental taxes of Ukraine", available at: <https://www.saveecobot.com/analitics/ecotaxes> (access 21 April 2025).

2. Ekdahl, M., Milios, L. and Dalhammar, C. (2024), "Industrial policy for a circular industrial transition in Sweden: An exploratory analysis", *Sustainable Production and Consumption*, vol. 47, pp. 190—207. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2024.03.031>.

3. Eurostat (2025), "Environmental taxes by economic activity (NACE Rev. 2)", available at: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/env_ac_taxind2/default/table?lang=en (access 21 April 2025).

4. Eriksson, F. A., Karlsson, A., Rouhento, V., Sepponen, S., Purho, H. and Hennlock, M. (2024), "Can

economic instruments promote a circular economy? A case study of the Nordic region", *Tema Nord*, vol. 505. <http://dx.doi.org/10.6027/temanord2024-505>

5. Forsterling, G., Orth, R. and Gellert, B. (2023), "Transition to a Circular Economy in Europe through New Business Models: Barriers, Drivers, and Policy Making", *Sustainability*, vol. 15 (10), 8212. <https://doi.org/10.3390/su15108212>

6. Goncalves, B. d. S. M., Carvalho, F. L. d. and Fiorini, P. d. C. (2022), "Circular Economy and Financial Aspects: A Systematic Review of the Literature", *Sustainability*, vol. 14 (5), 3023. <https://doi.org/10.3390/su14053023>

7. Munteanu, I., Ionescu-Feleaga, L. and Ionescu, B. S. (2024), "Financial Strategies for Sustainability: Examining the Circular Economy Perspective", *Sustainability*, vol. 16 (20), 8942. <https://doi.org/10.3390/su16208942>

8. Ren, Q. and Albrecht, J. (2023), "Toward circular economy: The impact of policy instruments on circular economy innovation for European small medium enterprises", *Ecological Economics*, vol. 207. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2023.107761>.

9. Sorwar, G. (2023), "Financing the Circular Economy: Institutions & Instruments", *Cutter*, available at: <https://www.cutter.com/article/financing-circular-economy-institutions-instruments> (access 21 April 2025).

10. European Commission (2025), "The European Green Deal. Striving to be the first climate-neutral continent", available at: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en (access 21 April 2025).

11. Wardeberg, M., Lund, H.B., Hanson, J., Karki, R., Rekoso, L., Tenhuen-Lunkka, A. and Palola, S. (2024), "Strategies for circular economy in the Nordics: a comparative analysis of directionality", *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, vol. 17, iss. 3, pp. 443—457. <https://doi.org/10.1093/cjres/rsae017>

Стаття надійшла до редакції 23.04.2025 р.

<https://nayka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663